

Бортнік Н.В.
викладач кафедри економіки та обліку господарської діяльності
Нововолинського навчально-наукового інституту
економіки та менеджменту
Тернопільського національного економічного університету

Bortnik N.V.
Lecturer in Economics and Accounting of Economic Activity
Novovolynsk Research Institute of Economics and Management
Ternopil National Economic University

ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

FOREIGN PRACTICE OF LOCAL TAXATION

Анотація. У статті досліджено зарубіжний досвід функціонування систем місцевих податків та зборів. Визначено основні групи місцевих податків та зборів у країнах з розвинутою ринковою економікою. Проведено зіставлення міжнародного досвіду та української практики місцевого оподаткування. Визначено основні принципи формування систем місцевих податків і зборів у розвинутих країнах. Надано рекомендації щодо використання ефективного досвіду місцевого оподаткування у вітчизняних умовах господарювання.

Ключові слова: податкова система, місцеві податки та збори, податок на нерухоме майно, податок з доходів громадян, екологічний податок.

Постановка проблеми. Податкова система держави – одна з головних складових стратегічного економічного та соціального розвитку будь-якої країни. У період євроінтеграції України досить актуальним постає переймання ефективного економічного досвіду країн з розвинутою ринковою економікою щодо формування дохідної частини місцевих бюджетів. Саме тому дослідження ефективних зарубіжних систем місцевого оподаткування є однією з необхідних передумов реформування вітчизняної податкової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням особливостей зарубіжних податкових систем займалися такі вітчизняні науковці, як А.І. Крисоватий, О.П. Кириленко, В.І. Кравченко, О.В. Гончаренко, Н.М. Ткаченко, Т.Г. Бондарук, В.В. Зайчикова, Я.В. Литвиненко, С.В. Слухай, М.Б. Лаврів та ін. Проте світова практика місцевого оподаткування потребує детального дослідження з метою переймання ефективного досвіду наповнення місцевих бюджетів, особливо в умовах адміністративно-територіальної реформи.

Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду функціонування систем місцевих податків та зборів, а також визначення передумов впровадження такого досвіду у вітчизняних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Місцеві податки та збори у країнах із розвинутою економікою займають значну частку в загальній сумі грошових надходжень органів місцевого самоврядування, на відміну від постсоціалістичних країн. Зокрема, до таких країн належать США, Канада. З європейських країн – це, наприклад, Німеччина. Місцеві податки становлять у загальній сумі доходів місцевих бюджетів Австрії – 72%, Японії – 55%, Франції – 48%, Швеції – 61%, Данії – 51%, Швейцарії – 46%, Норвегії – 43%, Великій Британії – 37%, Фінляндії – 34%, Іспанії – 31%.

Кількість місцевих податків і зборів у різних країнах також диференційована. Зокрема, у Франції місцевих податків та зборів понад 40, Німеччині – 55, Італії – близько 70, Бельгії – близько 100 [1].

Проте існують країни із обмеженим переліком місцевих податків та зборів. Наприклад, у Великій Британії стягується лише один податок з нерухомого майна – землі, будівель, крамниць, установ, заводів і фабрик, причому сільськогосподарські угіддя та будівлі на них, а також церкви не оподатковуються.

В Японії існує три основні види місцевих податків: підприємницький, який нараховується на прибуток, корпоративний муніципальний податок та зрівняльний податок, що є фіксованою сумою податку, розмір якого залежить від розміру капіталу юридичної особи та чисельності працюючих.

У США запроваджено такі місцеві податки, як податок з продажу, місцевий прибутковий податок, податки на прибуток корпорацій, на спадщину, майновий податок.

У свою чергу, місцеві податки і збори забезпечують:

- одержання податкових надходжень із місцевих баз оподаткування; захист від однобічного розвитку місцевої економічної інфраструктури; невеликі коливання надходжень упродовж усього ділового циклу;
- відсутність податків і баланс інтересів, рівновагу між споживанням місцевих послуг і податковим тягарем;
- відповідність між економічним розвитком і надходженнями місцевих податків; в однакових за розмірами адміністративних одиницях різниця між надходженнями від місцевих податків на душу населення незначна; гнучку систему ставок місцевих податків;
- розподіл податкового потенціалу залежно від місцевих потреб; місцеві органи самоврядування мають право встановлювати ставки одного або двох найголовніших податків [2].

Використання цілісної системи місцевих податків і зборів для фінансування місцевого самоврядування є більш ефективним і з погляду можливостей контролю за використанням їх з боку платників податків, котрі мають змогу прослідкувати за цим безпосередньо.

Враховуючи світовий досвід, чимало місцевих податків можна розділити на кілька груп.

Податки першої групи охоплюють податки на нерухоме майно, місцеві непрямі податки, прямі прибуткові податки з фізичних і юридичних осіб та місцеві податки, які складають найбільшу частку в доходах місцевих бюджетів.

Друга група – це податки на прибуток та доходи. Одним із найбільш досконалих видів фіскальних інструментів другої групи є прибутковий податок із громадян.

До третьої групи належать непрямі податки: податок з обороту, податок на додану вартість, податок на роздрібний продаж.

До четвертої групи можна віднести місцеві податки та екологічні податки, які застосовуються у багатьох країнах і складають невелику частку в загальній сумі доходів місцевих бюджетів.

До наступної групи належать податки на ігри, видовища, розваги, аукціони, збори, які проводять органи місцевої влади, за виконані ними послуги, які в структурі доходів місцевих бюджетів є незначними [3].

Загалом, варто виділити сучасні принципи функціонування інституту місцевих податків і зборів європейських країн, які передбачають:

- справедливий розподіл тягаря місцевих податків з урахуванням платоспроможності платників податків і вигоди, яку вони отримують від послуг, що надаються місцевими органами влади;

- транспарентність податкового тягаря для фізичних і юридичних осіб – платників податків, що має сприяти ефективному розподілу ресурсів;

- визнане право органів місцевого самоврядування змінювати при потребі в обсязі наперед установлених обмежень обсяг місцевих податків;

- різниця між обсягом місцевих податків, які збираються органами місцевого самоврядування різних адміністративно-територіальних одиниць, не повинна бути великою, за винятком випадків, коли це пояснюється таким чинником, як різний рівень послуг;

- невисокий рівень економічних (мінімальний вплив на економічну структуру території муніципалітету), демографічних (неспричинення міграції жителів) і соціальних (запобігання погіршенню становища соціальних груп) наслідків;

- певна еластичність, яка б сприяла коригуванню обсягу податкових надходжень залежно від зміни рівня витрат [3].

Погоджуємось із думкою науковця Т.Г. Бондарук щодо того, що на місцевому рівні найважливішими є, насамперед, податки на нерухоме майно.

Наприклад, у Литві, Нідерландах, Угорщині, Франції платниками цього податку можуть бути як власники, так і орендарі нерухомості. Податок на нерухомість сплачується як фізичними, так і юридичними особами, проте платниками цього податку можуть бути лише юридичні особи (в таких країнах, як Ірландія та Данія) або лише фізичні особи (в таких країнах, як Великобританія та Словенія). Податок на нерухомість нараховується відповідно до оціночної вартості об'єкта нерухомості, при цьому також враховується місце розташування об'єкта нерухомості або його корисна площа.

Загальна підстава для оподаткування майна полягає в тому, що сам факт володіння ним породжує певні вигоди для його власника, а також у тому, що принаймні частину вартості майна можна розглядати як прибутки від приросту капіталу. При цьому податки на нерухомість вважаються найбільш ефективними саме на місцевому рівні. Це пов'язано з тим, що вартість нерухомого майна можна розглядати як елемент процесу накопичення, а не як скла-

дову валового потоку, якими є, наприклад, доходи, тому вартість нерухомості може бути обчислена тільки в певний момент, її розмір не має протяжності у часі.

Якщо порівняти податки на нерухоме майно з іншими місцевими податками і зборами, то вони мають певні переваги: це здатність отримувати постійні надходження за будь-яких умов; справедливий розподіл податкового тягаря; мінімальне викривлення економічної діяльності й мінімальне стримування економічного зростання; легкість в адмініструванні; майнові податки не є конкурентними щодо державних податків у частині бази оподаткування та сплати до бюджету; суми податків опосередковуються через вигоди, які отримують їхні власники від органів місцевого самоврядування тією мірою, якою місцеві послуги капіталізуються у вартості власності [3].

Як показує польський досвід, запровадження такого виду податку на майно, як «за квадратний метр», підвищує щорічно рівень ВВП приблизно на 1% або рівень загальних доходів громади на 15% [3]. Податок на нерухомість у Польщі є найвагомим джерелом надходжень до бюджетів найнижчої ланки (гміна). Зокрема, надходження від нього до місцевих бюджетів становить більше 3 млн дол. США на рік, або понад 15% загальних доходів бюджетів гміни чи 45% доходів із власних джерел (без надходжень від субвенцій і розподілу податків). Податок на нерухомість стягується як із задовоаної нерухомості, так і з порожніх ділянок (за винятком тих, які використовуються для лісового або сільського господарства, з них стягується окремий сільськогосподарський або лісогосподарський податок). Встановлення фактичної ставки цього податку є прерогативою кожної місцевої ради, національним законодавством закріплені лише його максимальні межі. Максимальна ставка автоматично збільшується з кожним роком на суму ставки інфляції, яку оголошує Головне управління статистики [3].

Зокрема варто зазначити, що Велика Британія – єдина з країн Заходу, де податки на нерухоме майно забезпечують 100% доходів місцевих бюджетів. Доходи місцевих бюджетів цієї країни формуються за рахунок трьох основних джерел: муніципального податку, рентного збору з житлових приміщень, рентного збору з приміщень ділового призначення [1].

Муніципальний податок у Великій Британії накладають на майно, призначене для житла, тобто будинки, квартири, бунгало, житлові фургона і яхти, незалежно від того, знаходяться вони у власності чи оренднуються. Податок справляють на основі диференційованої за регіонами країни вартісної оцінки житла за 8 рівнями (від А до Н) та залежно від кількості мешканців. Рентний збір із житлових приміщень – податок на доходи від здачі в найм житлових приміщень. Відрізняється від звичайного податку на доходи фізичних осіб лише походженням доходу та тим, що надходить до місцевих бюджетів.

В Україні, для порівняння, фактичні надходження податку на нерухоме майно за 2015 р. склали 736,9 млн грн [5].

Щодо місцевих податків з доходів, то, наприклад, у Бельгії, Данії, Фінляндії, Італії, Іспанії, Швеції та Великобританії впроваджено місцевий податок з доходів, який є важливим джерелом наповнення місцевих бюджетів у цих країнах. Цей податок справляється у вигляді місцевої надбавки до державного податку з доходів фізичних осіб. У деяких країнах ЄС (Бельгія, Фінляндія, Швеція) місцеві органи влади мають повноваження щодо встановлення частки місцевої надбавки в межах, визначених на державному рівні на податок з доходів. Наприклад, в Італії ставка місцевого прибуткового податку для громадян

становить 16,2%. Нагадаємо, що в Україні згідно ст. 64 Бюджетного кодексу до місцевих бюджетів зараховується 60% сплачених податків з доходів фізичних осіб. Зокрема, за 2015 р. обсяг надходжень ПДФО до місцевих бюджетів склав 53 625,8 млн грн [5].

Ще одним джерелом доходів місцевих органів самоврядування в зарубіжних країнах є поточні платежі. Вони надходять від осіб за визначені товари або ж послуги, які надаються органами влади. Найважливішими з них є водопостачання, каналізація та збір сміття. Місцевими органами влади ліцензується право на продаж продуктів, спиртних напоїв, тютюнових виробів, володіння ресторанами. Видаються ліцензії на право використання автомобілів, мотоциклів, утримання домашніх тварин.

В Італії, наприклад, розвинута система зборів, які сплачуються за послуги державних органів влади. Найважливішими з них є гербовий, реєстровий та комісійний збори.

Гербові збори сплачуються при отриманні будь-яких державних та адміністративних актів чи документів. Різноманітні способи його стягнення: використання гербового паперу або паперу з водяними знаками, гашення гербових марок, накладання гербової печатки.

Реєстрові або реєстраційні збори встановлюються реєстровими органами й використовуються при реєстрації, тобто записах у державних реєстрах визначених актів. До таких актів відносять нотаріальні акти про передачу права володіння нерухомим майном, договори про оренду нерухомості, про оренду або передачу майна у власність підприємства.

Державні комісійні збори стягуються за окремі види адміністративних актів. До них відносяться видача паспортів, посвідчень водіїв. Збори сплачуються як у момент видачі, так і у випадках переоформлення документів [4].

Також важливу роль відіграє податок на рекламу. Податком на рекламу обкладаються рекламні оголошення та інші види реклами, розміщені в громадських місцях і відкриті для доступу публіки. Ставки податку в різних місцях різні. Вони залежать від фінансового стану муні-

ципалітету, а також диференційовані залежно від виду та мети рекламної діяльності.

Податком на автотранспорт обкладаються всі власники транспортних засобів. Ставка залежить від об'єму циліндрів та потужності двигуна. Муніципалітети визначають податок на використання суспільної площі. Його розмір залежить від розміру, місцезнаходження та мети використання. Для визначення ставки податку суспільна площа розбивається на класи та категорії [4].

Загалом, ст. 9 Європейської Хартії про місцеве самоврядування вимагає, щоб принаймні частина доходів місцевих бюджетів формувалась за рахунок місцевих податків, ставки яких мають визначатись органами місцевого самоврядування. Це вважається суттєвою гарантією незалежності органів місцевого самоврядування, оскільки самостійне розв'язання ними завдань місцевого значення і, відповідно, фінансування необхідних для цього видатків є центральним критерієм оцінки самостійності органів місцевого самоврядування.

Більшість європейських країн практикує встановлення власних податків субцентральних урядів: закріплені на місцевому рівні є податки на нерухомість, прибутковий податок із громадян і прибутковий податок із підприємств та ін. [4].

Таким чином, наявна в Україні система податків і зборів не відповідає принципам Європейської хартії місцевого самоврядування, тому потребує свого реформування.

Висновки. Для удосконалення системи місцевого оподаткування в Україні необхідним, насамперед, є оновлення правового регламентування справляння місцевих податків і зборів через прийняття відповідних змін до Податкового кодексу. Як свідчить досвід інших країн, до місцевих податків можуть відноситися такі платежі, як податок на доходи фізичних осіб, плата за землю, податок із власників транспортних засобів. В Україні ці податки відносяться до загальнодержавних, але відповідно до Бюджетного Кодексу України повністю зараховуються до місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід використання місцевих податків / Т.Г. Бондарук // Формування ринкової економіки в Україні, 2008. – № 5. – С. 42–46.
2. Сошка Н.В. Особливості реалізації податкової політики місцевих органів влади у зарубіжних країнах [текст] / Н.В. Сошка // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2009. – № 112. – С. 52–55.
3. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні / Т.Г. Бондарук // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – № 1. – 2011. – С. 56–66.
4. Дмитровська В.С. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування / В.С. Дмитровська // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. зб. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип.4. – Т.2. – С. 20–26. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Aprel/2008_4_2/50.pdf
5. Довідка Міністерства фінансів України щодо стану виконання місцевих бюджетів за 2015 рік [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/56969ae43ec34.docx

Аннотація. В статтю досліджено зарубіжний досвід функціонування систем місцевих податків і зборів. Визначено основні групи місцевих податків і зборів в країнах з розвинутою ринковою економікою. Проведено порівняння міжнародного досвіду та української практики місцевого оподаткування. Визначено основні принципи формування систем місцевих податків і зборів в розвинутих країнах. Дані рекомендації по використанню ефективного досвіду місцевого оподаткування в українських умовах господарювання.

Ключевые слова: налоговая система, местные налоги и сборы, налог на недвижимое имущество, налог с доходов граждан, экологический налог.

Summary. In the article the foreign experience of functioning of local taxes and fees are researched. The main group of local taxes in the countries with developed market economies are identified. A comparison of international experience and Ukrainian practice of local taxation. The basic principles of formation of local taxes and fees in developed countries are identified. Recommendations for using efficient local taxation experience in domestic economic conditions.

Key words: tax system, local taxes and fees, property tax, income tax, environmental tax.